

Södergården - Jordbruksfastigheten Senneby 4:8

Sammanställt av Thure Herbertsson maj 2013

Mangårdsbyggnaden runt ca 1935

Laga skifte och ägoskifte:

Vid tiden för laga skiftets början, 1844, hade Senneby sju gårdar varav Södergården var den med nr 4. Gården hade två ägare på gemensam tomt men med egna byggnader. Av gårdens mångfald av odlingstegar var de ägare till hälften var. Vid laga skiftets förrättning blev gården uppdelad i sju odlings- och två skogsskiften. Varvid den ene av ägarna erhöll tre skiften, den andre fyra, med hemmaskiftet anslutet till egna tomter. Det ena skogsskiftet var i gräns mot Karviken det andra i gräns mot Örviken.

Det hade därmed bildas två fristående fastigheter av den gamla Södergården som kom att betecknas med, Senneby 4:2 och Senneby 4:3. Det hade därmed bildas två Södergårdar. Så kom det att förbli till 1912 då de båda gårdarna slås samman, genom att ägarna av 4:3, Carl Valfrid Erikssons sterbhus, säljer gården till ägaren av 4:2, Anders Eriksson och bildade den idag bestående Södergården, Senneby 4:8. Storleken på den nybildade fastigheten blev ca 100 hektar. Därav ca 25 hektar åker, resten skog och hagmark. Den tillköpta fastighetens bostadsbyggnad blev senare bostad för den nye ägarens arrendatorer.

Släktgård förr och nu:

Ägare av Södergården har två släktförhållanden på ca 180 år. Det nu pågående från 1935 och det föregående från 1840-talet. Möjligen också tidigare.

Gårdens första släktförhållande: börjar vid tiden för laga skiftet. I mitten på 1840-talet ägdes gården av anfadern Erik Ersson och som på 1880-talet överlät gården till sonen Anders Ersson f. 1851. Anders Ersson och hans maka Kristina f. 1856, fick fyra barn. Den yngste sonen Andreas Axel Andersson f. 1885, övertog gården 1915. Axel var aldrig egen bonde utan hade gården utarrenderad. Han hade i unga år börjat med slakterirörelse hemma på gården som han senare kom att utveckla till köttbutik i Elmsta.

Gårdens andra släktförhållande: började där den första slutade. Min far Herbert Gustafsson f. 1896, uppväxt i Massum. Blev bonde vid 22 års ålder på en arrende i Stabby. Därefter till ett arrende i Husinge. Där bildade han familj med makan Märta Lyster f. 1905, från Husinge. Märta kom att bli mor till min syster Birgitta f. 1925, och hennes bror Thure f. 1926. Sju månader efter det jag föddes avlider makan/modern i tbc. Far fick hjälp av föräldrar och syskon. Innan far kom till Senneby, 1928, hade han bildat ny familj med makan Lilly Mattsson f. 1900, från Toftinge. Far och fostermor fick två barn, Lars f. 1933, avliden 2009, samt Anders f. 1940, som avled i späda ålder.

Fars andra arrendeperiod hade kommit till hälften då gårdsägaren, And. Axel Andersson, meddelade att han hade planer på att sälja gården och flytta till Elmsta. Far var den som först blev tillfrågad om han var intresserad att köpa gården. Efter en del funderingar och förhandlingar fullföljdes planeringen: And. Axel Andersson köpte fastighet i Elmsta och min far Herbert Gustafsson köpte Södergården, Senneby 4:8. Det var stort att bli hemmansägare, då som nu. Den produktion som bedrevs under arrendetiden kom fortsättningsvis att bli densamma; med kött- och mjölkproduktion, under många år även häst- och smågrisuppfödning samt ett mindre hönseri. Var även tjurhållare för avel till byns kossor. De var mestadels den produktion som kom att bestå under deras bondetid fram till 1955.

År 1948 fick gården vidkännas en stor förändring. Ett militärt skjutfält, från 1939 som var i gräns med Senneby, var i stort behov av mer mark. Det resulterade i att fyra gårdar i Senneby måste sälja en del av sin skogsmark till Kronan. Södergårdens skogsskifte som gränsade mot Örviken på ca 27 hektar blev uppköpt av Kronan 1948. Av det andra skogsskiftet, med gräns mot Karviken, köpte Kronan ca 10 hektar 1965. Idag består gården av ca 18 hektar åker, ca 7 hektar hag- och betesmark samt ca 38 hektar skogsmark. Av den ursprungliga skogsarealen är således bara hälften kvar.

Jag sonen Thure med fru Sonja Mattsson f. 1932, från Granö, blir den andra släktgenerationen på Södergården. Först efter det vi arrenderat gården i nio år köper vi den 1964. I samband med att föräldrarna säljer gården flyttar de till Södersund där de köpt en villafastighet. Där kom de att leva en avkopplad tillvaro fram till 1971, då far avled till följd av olyckshändelse. Efter sen fostermor blev lämnad ensam flyttade hon till lägenhet i Elmsta, där hon avled 1989.

Vi kom att driva gården efter biodynamiska-ekologiska metoder. (se särskild artikel). Under den första halvan av vår bondetid bedrev vi kött- och mjölkproduktion - även tjurhållning - samt smågris- och gödsvinsuppfödning och ett antal höns. Under andra halvan; köttproduktion med dikor samt ett mindre antal får och höns. Odling av potatis till avsalu var från början en stående produktion. Gårdens odlingsareal var mestadels mer en fördubblad under vår bondetid genom att vi brukade granngårdar som sidoarrende; Kista och Westerbergs.

Sonja och jag har två döttrar och sex barnbarn. Lizzie f. 1954, och med maken Per Norberg f. 1952, har tre barn: Anna f. 1980, Peter f. 1984 och Erik f. 1990. Naemi f. 1959, och med maken Fredrik Asklöf f. 1952, har tre barn: Jonas f. 1986, Jessica f. 1988 och Björn f. 1990.

Efter det att Sonja och jag ägt och brukat Södergården långt efter pensionsåldern var tid för tredje generationen att ta över. Yngsta dottern, Naemi köpte gården 2002 och förutom ordinarie arbeten brukar makarna gården som deltidsjordbruk med hjälp av sönerna och morfar. Gården innehar ett antal djur för köttproduktion av både nötkreatur och får samt höns till husbehov. Mycket talar för att en fjärde generation "Södergårdare" är inom räckhåll. I dagens rationella jordbruk med stora enheter, kan ändå de små gårdarna överleva som fina boendeformer för de som har intresse för självhushåll och livskvalitet. Södergården är en av tre gårdar i Senneby som är under eget bruk.

Bebyggelser: Byggnaderna på den gamla fastigheten 4:2, nuvarande 4:8, bestod av två bostadshus, båda belägna på tomtens södra del mot östra rågången, varav ett revs under 1914. Sedan sonen med slakterirörelsen, And. Axel Andersson, hade övertaget gården 1915 byggdes ett nytt bostadshus som stod färdigt 1916 och är nuvarande ägares familjebostad. Bostaden är fullt moderniserad och sedan något år försedd med jordvärme.

Det andra bostadshuset, i tre plan, finns fortfarande kvar och står som undantagsbostad åt nuvarande ägares föräldrar. Efter gammalt hade bostaden på mellanvåningen, två rum och kök samt visthusbod i utrymmet mot norra gaveln, vindsvåningen användes som magasin och förråd, samt i källar- våningen fanns tvättstuga och drängkammare. Senare har hela huset blivit till bostad och moderniserat samt försett jordvärme. Gårdens övriga gamla byggnader bestod av en låg uthuslänga, fähuslänga, längs Kristavägen. I längan fanns ladugård med ovanpåliggande foderskulle, samt loge, vagnslider vedbod. Uthuslängan revs efter det den nya vinkelställda stall- ladugård - och logbyggnad stod färdig 1906 och som fortfarande är i bruk. Stallet och ett litet slakteri fanns i uthuslängan intill östra rågången mot Westerbergs fastighet. Den ombyggdes i början av 1910-talet till magasin, cykel- och snickarbod samt med förrådsställare. Senare tillkom bilgarage i magasinets bottenplan, allt är fortfarande i bruk. Något år efter ladugårdsbygget 1906 byggdes ett nytt slakteri på några meters avstånd från ladugårdens norra gavel, 1942 blev de sammanbyggda. På utmarkerna, Framvik och Bortvik, fanns på vardera en foderlada (som gjorde det möjligt att på kort tid få skörden under tak) byggda av runda timmerstockar med korslagda knutar och spåntak. I äldre tider fanns även gårdssmedja, linbasta och rielada, på betryggande avstånd från gården ute på åkerholmar och beteshage.

Under de senaste sjuttiofem åren har gårdens byggnader, gårdens maskinuppsättning, gårdens driftsform, genomgått förbättringar och förändringar.

Följande av stor betydelse:

- Utbyte av stall- och ladugårdens timmerväggar mot tegel 1930/40-tal.
- Byggde mjölkammare samt installation av mjölkmaskin -40.
- Gödselplatta och urinbrunn -48.
- Gårdens första traktor -49.
- Fördjupning, rörläggning och igenfyllning av utloppsdiket fr. Mosshagen -52.
- Vedeladad centralvärme i mangårdsbyggnaden-65
- Organiserad ekologisk odling -67.
- Ny mjölkammare - mjölktank installeras, de tunga flaskorna försvann -68.
- Magasinanläggning och spannmålstork -69.
- Stall o ladugård blev till en ladugårdsenhet med maskinell utgödsling -70/71
- Tillbygg. av virkesförråd på logdelens norra sida över mjölkkammaren -74.
- Maskin och redskapslada med rullportar-75
- Traktorgarage med gårdsverkstad -79.
- Tillbygg. på logdelens södra sida för spannmål-och grovfoderintag o ved -80.
- Jordvärmeanläggning kopplad till bostadshuset -11
- Under åren har odlingsmark täckdikats, öppna diken rörlagts och fyllts igen.
- Alla åtgärder blev gjorda för att erhålla rationellare drift efter tidens krav och egna förutsättningar.

På den 1912 inköpta fastigheten 4:3 bestod byggnaderna av: två bostadshus, ett sammanbyggt med stenkällare, dessutom en uthuslänga med stall, ladugård med ovanpå liggande foderskulle, loge och lider samt en mindre uthuslänga med svinhus, lider och vedbod. Kvar av den gamla bebyggelsen är bostadshuset som är sammanbyggt med stenkällaren samt den mindre

uthuslängan. Mangårdstomten på gamla Senneby 4:3 är sedan 2000 avstyckad till egen fastighet, Senneby 4:19 och ägs av Hans och Birgitta Lundin, Sollentuna. Bostadshuset och uthuslängan har renoverats till modernt boende.

Avskrift av min fars arrendekontrakt från 1928.

Jag Andreas Axel Andersson i Senneby utarrenderar härmed till arrendatorn Herbert Gustafsson i Husinge Wäddö mig tillhöriga 9/10 dels mantal Senneby nr 4 i Wäddö socken på fem /5/ års tid räknat från den 14 mars 1928 till samma tid 1933 på följande villkor:

1/ Arrendatorn mottager hemmanet med utsått höstutsäde, 200 kg. råg och 275 kg. hvete, samt med tillbrukade vårland och upplöjd tredje årets vall. Och åligger det arrendatorn att vid avträdet i väl brukad och gödslad jord hava utsått 200 kg. råg och 275 kg. hvete, samt med tillbrukade vårland och tredje årets vall upplöjd. Men skulle mera utsäde erfordras till avträdesårets träda, skall detsamma tilläggas av jordägaren, men dess nedmyllning verkställas av arrendatorn.

2/ I årligt arrende erlägger arrendatorn sexhundra/600/ kronor i kontanta penningar att betalas hälften 300 kr. den 1 nov. samt återstoden 300 kr. den 1 febr. varje år, samt i spannmål 300 kg. råg, 300 kg. hvete, 50 kg. ärter, 100 kg. korn, 300 kg. potatis, 200 kg. havre, allt i ren och strid säd att lämnas den 1 nov. varje år, samt 7 liter oskummad mjölk dagligen att avhämtas varje afton.

3/ Arrendatorn förbinder sig att på bästa sätt vårda hemmanets hus, jord och skog, samt broar och trummor underhålla och nya sådana läggas av trä eller sten där så behöves, var-till nödigt material får tagas på hemmanet.

4/ Arrendatorn skall årligen å årets träda uppränsa minst 200 famnar gamla och förfallna diken.

5/ Arrendatorn skall årligen å anvisade ställen omstänga minst 400 par badvidjegärdes-gård i lagenligt skick med inhuggna stöd vid vart åttonde par, allt av gammalt och nytt gärdsel och stör, samt underhålla den övriga stängsel, grindar och led att ohängn å ägorna ej uppkommer. Tillfång får tagas efter anvisning.

6/ Arrendatorn skall ansvara för, såväl sommar som vintervägunderhållet å den allmänna landsvägen och byvägen, samt betala vägs-katten med rättighet att uppbära ersättningen för vägunderhållet å den allmänna landsvägen. Hemmanets övriga utskylder till kronan, kommunen och prästerskap m. m. betalas av arrendatorn.

7/ Arrendatorn får efter anvisning, för sina behov, å hemmanets skog taga vedbrand, bestående av bångar, skatar och vindfällen. Slöjdvirke får tagas å hemmanets skog till redskapens underhåll.

8/ Från arrendet undantages hela den gårdstomt som undertecknad nu bebor med därtill hörande hus och trädgård, samt åkern ned till diket som leder vattnet från mosshagarna. Vidare undantages stallet i norra ändan med därtill hörande foderskulle, samt lidret som finns under ladan. Jakt och fiske undantages.

9/ Arrendatorn skall hemköra vedbrand till jordägarens behov.

10/ Arrendatorn vare skyldig att bo på gården, samt där vinterföda minst tio /10/ kor och dragare och allt foder som å hemmanet skördas skall å uppställas, samt därefter blivande spillning å hemmanet utföras, dock äger han rätt att sälja överflödig halm.

11/ Arrendatorn äger icke rätt överlåta detta kontrakt på annan person utan jordägarens samtycke.

12/ Efter arrendetidens utgång äger arrendatorn rätt medtaga överblivet foder.

13/ Arrendatorn skall övertaga och betala minimiavgiften för 12 andelar i elektriska, samt strömförbrukningen enl. mätare i sin bostad, vidare 10 kr. för fyra st. lampor i stall och ladugård.

14/ Den undantagna åkern skall kostnadsfritt köras av arrendatorn, men skall han i stället erhålla fri hjälp vid husbehofsslakt.

Med detta kontrakt varav tvänne likalydande exemplar blivit upprättade och växlade förklara vi oss å ömse sidor nöjda.

Senneby Wäddö den 14 dec. 1927

And. Ax. Andersson

Herbert Gustafsson

jordägare

arrendator

And. Ax. Anderssons och Herbert Gustafssons ägenhändiga namnteckningar bevittna på en gång närvarande

John Fredriksson

Elin Jansson

Kopia av kontraktet i original

Med detta kontrakt hvarav tvänne
 likalydande exemplar blivit upprä-
 tade och värlade förklara vi oss
 å omse bidot najda.

Senneby Wäddö d. 14 dec. 1927
 And. Ax. Andersson Herbert Gustafsson
 jordägare arrendator

And. Ax. Anderssons och Herbert
 Gustafssons ägenhändiga namnte-
 ningar bevittna på en gång närvar-
 ande

John Fredriksson Elin Jansson

1928 års arrende betaldt bevitket
 härmed bevitthas av
 Senneby d. 18 mars 1928
 And. Ax. Andersson

1929 års arrende till fullo betald
 bevitket härmed bevitthas av
 Senneby den 17 april 1929.
 And. Ax. Andersson

1930 års arrende betalt till fullo

Jag tar en pratstund med hästarna, 1940- talet

Södergården 1946

Julfirande med familjen. Sittande Lilly och Herbert. Stående från vänster: Sixten Olsson (lilldräng), Thure, Lars och Maj.

Flygfoto över Södergården 1949. Mangårdsbyggnad och undantagshuset i gult.

Höbärgning 1998

En arbetsdag på åkern 1995. Från vänster: Fredde, Jonas (ryggtavla), Thure, Erik och Björn.

Sonja med hink full av nyplockade nypon. 2001

Undantagshuset. I bakgrunden syns den nytilkomna "Sennebysjön".

Mangårdsbyggnad på gamla 4:3. Senare arrendebostad 1915-1935. Numera avstyckad till egen fastighet, Senneby 4:19

Länk för Länk

Södergården, genom sekler

gemensam för många.

Här har levat, överlevat

många, många.

Sökt mening, var och en

levt sina liv, blev en länk.

Jag är en länk som söker

länkarna före mig.

När jag lyssnar noga

förnimmer jag deras närvaro,

det ger mening

åt mitt Södergårdsansvar.

Under den utmätta tiden

*blir var och en, till en länk
i den gemensamma kedjan.*

Vilken var den första,

Nej, ingen vet.

Men, Södergården

och alla övriga

gårdar med ekologisk

kretslopp

hör framtiden till,

en garant för kommande

länk för länk..

TH090513